

O'zbekiston Matbuot va
axborot agentligida 2014-yil
19-dekabrda 0055-raqam
bilan qayta ro'yxatga olingan.

**2024-yil.
2-son.**

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
ДОШКОЛЬНОГО И
ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING

SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Tahrir hay'ati:

Hilola UMAROVA
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'liqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qozoqboy YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Qayum BAYMIROV
Adiba DAVLATOVA
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Lutfullo JURAYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Emma TOROSYAN

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Navoiy ko'chasi 30-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
vab-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

Jurnaldan ko'chirib bosilgan maqolalar "Til
va adabiyot ta'limi"dan olindi, deb izohlanishi
shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda muallif-
larning tahririyat nuqtayi nazariga muvofiq kel-
maydigan fikr-mulohazalari bosilishi mumkin.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqiriz qilin-
maydi va muallifga qaytarilmaydi.

Mualliflarning ismi va familiyasi shaxsini tas-
diqlovchi pasportiga muvofiq yoziladi.

Bosmaxonaga. 2024.25.02. da topshirildi. Of-
set usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/8.
Shartli bosma tabog'i 6,0. "Arial" garnituras. 10,
11 kegl. "ECO TEXTILE PRODUCT" MCHJ
bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Toshkent
sh. Mirobod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Buyurtma ___ Adadi 2420 nusxa. Bahosi ke-
lishilgan narxda.

MUNDARIJA

Dolzarb mavzu

Baxtiyor Mengliyev. Muvaffaqiyatning yetti bosqichi3
Kommuna Umurzakova. O'zbekiston ijtimoiy tarmoqlarida yoshlar nutqi7

Dars muqaddas

Aziza Saydullayeva. Mumtoz so'z badiiyati8
Jamilakhon Khujaeva. The role of artificial intelligence in language teaching methods: new horizons of education ... 11

Ilg'or pedagogik texnologiyalar

Yusup Kushakov. Til muhitini yaratish – chet til o'qitishning zamonaviy usuli 12

Metodik tavsiya

Charos Hamdamova. Xitoy tilida o'qish va yozish ko'nikmasini rivojlantirish usullari 14
Feruza Tashpulatova. Tinglab tushunish ko'nikmasini zamonaviy axborot texnologiyalari asosida
shakllantirishning ahamiyati 15
Konisbay Yusupov. Technologies for teaching karakalpak literature 16
Nazokat Jiyanova. Grafik organayzerlarning dars samaradorligini oshirishdagi amaliy ahamiyati 18
Shahodat Ziyayeva. Fransuz tili fonetikasini o'rgatish va talaffuz mahoratini takomillashtirish 21
Vasila Mamadayupova. Til o'rganish jarayonida psixologik moyillik 23
Zulfiya Sidiknazarova. Ingliz tilini o'rgatishning zamonaviy usullari 24

Tilshunoslik

Akramjon Qo'ldashev. Termin va ikkilamchi nominatsiya hosila til birliklarining leksikalizatsiyasi 25
Madina Tukhtakhujaeva. Why do we say things differently and what role does it play in communicative
language teaching? 27
Gulnaz Turgunbaeva. Semantic peculiarities of tourism terms in the english and russian languages 29
Sevara Ibragimova. Xorijiy tilni o'qitishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish 30
Shahnoza Qo'ldasheva. Nominatsiya jarayonining ayrim muammoli holatlari haqida mulohazalar 32

Tarjimashunoslik

Saida Sultanova. Badiiy tarjimaga o'rgatishning metodologik masalalari 33

Tahlil

Fazilat Inogamova. Lug'at maqolasi frazeologik birlik semantikasi va pragmatikasini tushuntirish uslubi sifatida 35
Nargiza Xayrullayeva. Ispan tilining hozirgi dunyoda tutgan o'rni va ahamiyati 37
Shohista Mansurova. Nolinoniy oliy o'quv yurtlarida ingliz tilini o'qitishning interfaol metodlari 38
Valijon Qodirov. Metodikamiz ilmini yangilagan darslik 39

Tadqiqot

Laylo Raupova. Simvol va metafora hodisalarining lingvistik tadqiqi 41
Mahbuba Rasulova. Navigating the language of law: tips for teaching legal english to esl students 43

Kichik tadqiqot

Hurshid Sarimsokov. Temuriylar davriga oid manbalarda jismoniy tarbiya va sportga oid terminlarning aks etishi 45
Dildora Ibragimova. Payg'ambarlar qissalari – tarixiy nasr namunasi sifatida 46
Zilola Mirqodirova. Ways of teaching english effectively 47

“Muntahab al-lug‘at”, Aloyi binni Muhibiyning “Abushqa”, Mehdiixonning “Sangloh”, Muhammad Yaqub Chingiyning “Kelurnoma” kabi lug‘atlari, asosan, Navoiy asarlaridagi turkiy so‘zlar va atamalarga qiyoslanib yaratilgan.

Temuriylar davridan boy madaniy meros qoldirgan allo-malardan yana biri Zahiriddin Muhammad Boburdir. Shuni qayd etish joizki, Amir Temur avlodi bo‘lgan Mirzo Bobur Boburiylar imperiyasining asoschisi hamdir. Mirzo Bobur o‘zining o‘tkir zehni, nozik qalbi, ravon fikrlari bilan nafaqat o‘zbek xalqi uchun, balki hind xalqi uchun ham ulkan meros qoldira olgan buyuk shaxs. M.Boburning bizgacha yetib kelgan eng katta merosi “Boburnoma” bo‘lib, ushbu asarda qariyb 200 dan ortiq JTSga oid atamalar mavjud. 2014-yilda chop etilgan “Boburnoma” ensiklopediyasida JTS so‘zlarining to‘liq tahlili ko‘rsatilgan. Misol uchun, قُر – qo‘r – kamar, يَلَك – yalak – yaktak, چاقچُن – chopqun – qilichbozlik, وَتَغ – o‘tog‘ – o‘tov, شادير – chatr – chodir, قولاطيين – qullatayn – hovuz, باسسين – savg‘ot – sovg‘a, تيرزين – tabrizin – oybolta, پيازِي – piyoziy – nayza, شطرنج – shaturanj – shaxmat, ششپار – shashpar – to‘qmoq, ساغداغ – sag‘dog‘ – sadoq, اَت – ot – ot, چاوگن – chavgan – chavgon, كستان – kistan – dastasi zanjirli, arqonli cho‘qmor, خايل – xayl – guruh, to‘da, طوفن – tufang – miltiq, تاشخ – taxsh – arbalet, -تخشنداز – taxshandoz – taxsh otuvchi, تيرانداز – tirandoz – mergan, سُوْف – sufuf – reja, سريات – sariyat – guruh, بِيَكَن – paykon – o‘q-yoy, اَيْن – oyin – o‘yin (urf), زاورق – tanob – ip, arqon, اِقْد – iqd – bitim, shartnoma, زاورق – zavraq – qayiq, kema, جِبا – jiba – zirhli kiyim, sovut; ياغلُق – yog‘liq – yorliq, بُوْرَك – bo‘rk – bosh kiyim, قِلش – qilich – qilich.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Birinchi tennis turniri ochilish marosimida so‘zlagan nutqi // Xalq so‘zi, 1994, 30 may.
2. Hidoyatov G.A. Mening jonajon tarixim. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. – 304 b.
3. Mahmudov N., Nurmonov A. O‘zbek tilshunosligi tarixi. – Toshkent: Kamolot, 2000.
4. Navoiy A. Muhokamat ul-lug‘atayn. Mukammal asarlar to‘plami. Toshkent: Fan, 2000.
5. To‘ychiyev B., To‘ychiboyev B. “Boburnoma” – qomus. – Toshkent, 1992.
6. Ismoilov R., Norkin M. Ruscha va o‘zbekcha sport-fizkultura terminlari izohli lug‘ati. – Toshkent, 1961.

Dildora IBRAGIMOVA,

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o‘qituvchisi

PAYG‘AMBARLAR QISSALARI – TARIXIY NASR NAMUNASI SIFATIDA

Arabcha “qissa” va “nabiy” so‘zlarining ko‘plik shakllari-dan tashkil topgan “Qisasi anbiyo” payg‘ambarlar qissalari va hikoyalari ma‘nosini bildiradi. Shu ma‘noda “axbori anbiyo” atamasi ham qo‘llaniladi.

Qur‘oni Karimda yigirma sakkiz nafar payg‘ambarning ismlari zikr qilingan. Ulardan uchtasi bahsli. Yana ko‘plab payg‘ambarlar borki, ularning ismlari va qissalari xabar qilinmagan (“an-Niso”, 4/164; “al-Mo‘min”, 40/78). Nomi zikr etilgan payg‘ambarlardan ayrimlarining hayot qissalari, va‘zgo‘ylik faoliyati, asosan, ibratli fazilatlariga batafsil, ayrimlarining qissalari esa qisqacha bayon etilgan. Qur‘onda Odam Ato, Ibrohim, Yusuf, Muso va Iso kabi payg‘ambarlarning qissalari batafsil bayon etilgan. Bundan

tashqari, Qur‘onda payg‘ambarlar, turli shaxs va qabilalar haqidagi qissalar, shuningdek, Qur‘on nozil bo‘lgan davrda ro‘y bergan ayrim voqealar ham o‘rin olgan.

Qur‘onda hikoya qilingan qabilalar va voqealar, shuningdek, payg‘ambarlar va ularga tenglashtirilgan insonlar Tavrot va Injilda ham rivoyat qilingan. Ko‘plab hikoyatlar Islom davrida yahudiylar va nasroniylarga ham ma‘lum bo‘lgan, shuningdek, ularni yahudiylar bilan birga yashagan arablar ham bilishgan. Shu bois Qur‘on nozil bo‘lishi jarayonida bundan nihoyatda bezovta bo‘lgan makallik mushriklar Qur‘on yetkazgan va Payg‘ambarimiz (s.a.v.) yetkazgan qissalarni “asotirul-avvaliyin” deb atashgan (“al-Furqon” 25/5).

Qur'on tarix kitobi bo'lmagani uchun unda voqealar namuna va ibrat sifatida bayon qilinadi. Tarix davomida Qur'onni yaxshi tushunish va payg'ambarlarning ibratli hayotlarini o'rganish uchun payg'ambarlar qissalariga jiddiy e'tibor bilan qaratilgan. Qur'onda qisqacha zikr qilingan qissalar keyinchalik Qur'ondan tashqari manbalar bilan kengaytirildi. Bu o'rinda "Isroiliyat" deb nomlangan yahudiy va nasroniylarning muqaddas matnlari va yahudiylarning diniy adabiyotlaridan foydalanilgan. Ahli kitoblarning bu ilmi Islom doiralari kiritilishi sahobalar davrida boshlangan bo'lsa-da, asosan, tobeinlar va undan keyingi davrlarda keng tarqaldi. Tobein ulamolaridan Vahb b. Munabbih va Ka'b al-axbor rivoyatlari hadis kitoblari bilan bir qatorda tafsir va tarix manbalarida ham keltirilgan.

Kotib Chalabiy "Qisasi anbiyo" asarini yozgan ilk muallif Vahb b. Munabbih (vaf. 110/728) ekanligini aytadi. Ahli kitoblarda haqidagi ko'plab rivoyatlar u orqali Islom adabiyotiga kirib kelgan. Kotib Chalabiy Ali b. Hamza al-Kisai, Sehl b. Abdulloh at-Tusiy, Muhammad b. Abdulmalik al-Musabbihiyning arabcha, Muhammad b. Hasan ad-Dandurmiy va Ibrohim b. an-Nisoburiyning forscha "Qisasi anbiyo" sini tilga oladi [1].

Qisasi anbiyo janridagi eng mashhur asarlar Sa'labiyning "Aroisul-majolis" [2] va Kisaining "Qisasul-anbiyo" [3] nomli kitoblardir. Keyinroq yozilgan asarlarning aksariyati ularning tarjimalari yoki qisqartirilgan versiyalari sifatida e'tirof etiladi. Abu Rifoa Amarra al-Farisiyning "Bedul-Xalq va Qasasul-anbiya", Ali b. Hamza al-Kisoiyning "Al Muftado fil Qasassil-anbiya", Muhammad b. Abdulloh al-Kisoiyning "Qassasil-anbiya", Abu Abdulloh Muhammad b. Ahmad al-Kinani at-Tarafiyning "Qisasi Anbiyo", Ibn Kesirning "Qasasul-anbiyo", M.Ahmad Jadalmavlo va uning do'stlarining "Qasasul-Qur'on", Abdulvahob an-Najjorning "Qasasul-anbiyo" nomli asarlari bu janrning asosiy namunalari hisoblanadi. Boshqa tomondan, Qur'ondagi bir yoki bir nechta qissaga e'tibor qaratilgan yoki payg'ambarlar tarixidan hikoya qilgan turli nomdagi asarlar ham mavjud.

Turk tilida bitilgan bir qancha anbiyolar qissalari

bor. Ularning aksariyati Salabiy va Kisaining qissalariga asoslangan bo'lib, bu kitoblarda orasida eng qadimgisi Rabg'uziyning "Qissasi Rabg'uziy" asaridir [4]. XIII asrda yaratilgan mazkur qissaning XV asrga oid qo'lyozmasi Londondagi Britaniya muzeyida, XVI asrda ko'chirilgan nusxasi Sankt-Peterburgda, XIX asrda ko'chirilgan qo'lyozma, shuningdek, bosma nusxalari O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik institutida (inv. 1025, 7397, 1874) saqlanadi.

Turkiy tildagi tarixiy qissa mualliflaridan yana biri Alisher Navoiydir. O'zbek adabiyotshunosligida Navoiyning "Tarixi anbiyo va hukamo" va "Tarixi mulki ajam" asarlari turkiy tilda yozilgan ilk tarixiy asar sifatida ta'kidlanadi (akademiklar B.Valixojayev, A.Qayumov va S.G'aniyeva). Bu olimlar yashagan davrdagi o'zbek adabiyotshunosligida Rabg'uziyning qissasi yetarlicha tadqiq etilmagan, "Qisasi Rabg'uziy" mustaqil badiiy asar sifatida yetarli baholanmagan edi. Alisher Navoiy o'zining tarixiy asarlarini an'anaga ko'ra, dunyoning yaratilishi hamda payg'ambarlar tarixi haqidagi hikoyalar bilan boshlaydi.

Alisher Navoiy tarixiy mavzudagi asarlarida qardosh xalqlardan Jaloliyning "Nizomut tavorix", Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma", Banokatiyning "Jome ut-tavorix", "Tarixi Banokatiy", Muhammad G'azzoliyning "Nasihatu'l-muluk", Hamdulloh al-Mustavfiyning "Go'zida", Salmon Forsiy, Ibn Abbos, Vahb binni Muhabbi kabi tarixchilarning asarlaridan manba sifatida foydalanganini yozadi [5: 17].

Navoiydan keyin Xoja, Gulxaniy, Munis, Ogahiy kabi ijodkorlar tarixiy nasrnavislikni davom ettirdilar.

Diniy asosdagi mazkur an'ana XX asrda ham dolzarbligini yo'qotmadi. Bu davrda turk adabiyotida Shokir Berkning "Qur'ondagi Payg'ambarlar tarixi" (Anqara, 1958); Mustafu Asim Koksallning "Payg'ambarlar tarixi" (Anqara, 1990); Ahmad Lutfiy Qozonchining "Payg'ambarlar tarixi" (Istanbul, 1997); Abdulla Aydemirning "Islom manbalariga ko'ra payg'ambarlar" (Anqara, 1992); M. Dikmen va B. Ateshning hamkorlikdagi "Payg'ambarlar tarixi" (Istanbul, 1977) nomli asarlari yozildi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kâtib Çelebi. Keshfü'z-zunun, II, 1328-yil.
2. "Arâisü'l-mecâlis", DÎA, III, 265–266.
3. Nagel T. Kışâs al-Anbiyâ. El2 (Fr.), V, 177–178.
4. Süreyya Şahin M. Kisas-i enbiyâ. TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kisas-i-enbiya> (14.11.2023).
5. Pardayeva I.M. Alisher Navoiy tarixiy asarlari badiiyati. Filol. fan. bo'yicha fals. dok. diss. – Toshkent, 2018.

Zilola MIRQODIROVA,

*Uzbekistan State World Languages University, English
Philology Faculty, a 2nd course student*

WAYS OF TEACHING ENGLISH EFFECTIVELY

Teaching English to students, particularly those with diverse linguistic backgrounds, presents a myriad of challenges and complexities that educators must navigate. As the global demand for English proficiency continues to rise, educators are faced with the task of

effectively teaching this language to students with varying levels of proficiency and unique learning needs.

One of the primary challenges in teaching English to students lies in the diverse linguistic backgrounds and proficiency levels of learners. Students come from dif-